

Małgorzata PRZYBYSZ-ZAREMBA

Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie

Wydział Nauk Humanistyczno-Społecznych w Olsztynie

**KSZTAŁCENIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH RUCHOWO
ORAZ Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ SPRZĘŻONĄ
NA PRZYKŁADZIE STOWARZYSZENIA „ZIELONA DOLINA”**

Historia powstania Stowarzyszenia „Zielona Dolina”¹

Początki działalności Stowarzyszenia „Zielona Dolina” sięgają roku 1997, kiedy to na podstawie Decyzji Rady Miejskiej w Olsztynie XXX/336/97 z dnia 26 lutego 1997 roku został utworzony Zespół Placówek Przedszkolnych nr 1 w Olsztynie, w skład, którego weszło Przedszkole Specjalne nr 5 w Olsztynie oraz Miejskie Przedszkole nr 34 również w Olsztynie. Od tego momentu rozpoczęły się prace mające na celu przystosowanie budynku oraz otaczającego terenu (ok. 1 ha) do potrzeb i możliwości dzieci niepełnosprawnych.

Wychodząc naprzeciw potrzebom społecznym w 2000 roku została uruchomiona na terenie Zespołu Placówek Przedszkolnych, Społeczna Szkoła Podstawowa dla Dzieci z Autyzmem prowadzona przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym i Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju w Olsztynie – Stowarzyszenie Rodziców Dzieci z Autyzmem. W tym samym jednak czasie rodzice, dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną uczęszczających do Zespołu Placówek Przedszkolnych nr 1, zaczęli dostrzegać problem dalszej drogi edukacyjnej swoich dzieci, tym bardziej, iż na terenie Olsztyna nie było takiej placówki. Rodzice ci podjęli w tym kierunku działania, zakładając m.in. Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom z Niepełnosprawnością Ruchową i Niepełnosprawnością Sprzężoną w Olsztynie oraz rozpoczęli starania o utworzenie szkoły dla swoich dzieci. Jednak w wyniku tych starań napotkali na przeszkodę, tj. brak budynku, który miasto mogłoby przeznaczyć na działalność szkoły. Zwrócili się, zatem z prośbą o umożliwienie organizacji szkoły na terenie Zespołu Placówek Przedszkolnych nr 1. Wówczas zrodził się pomysł utworzenia Zespołu Placówek Edukacyjnych w Olsztynie.

Pracownicy Zespołu Placówek Przedszkolnych, podjęli wyzwanie i postanowili wspólnie z rodzicami obu stowarzyszeń (Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom z Niepełnosprawnością Ruchową i Niepełnosprawnością Sprzężoną w Olsztynie oraz Stowarzyszenie Pomocy Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju w Olsztynie), utworzyć miejsce, które dałoby szansę kontynuacji kształcenia w atmosferze pełnej akceptacji, radości współdziałania, w godnych warunkach lokalowych. W czerwcu 2000 roku pracownicy Zespołu Placówek Przedszkolnych, podjęli działania, które doprowadziły do zarejestrowania 15 stycznia 2001 roku Stowarzyszenia Wspomagania Rozwoju Dzieci w Olsztynie. Obecnie istnieją na terenie Olsztyna trzy stowarzyszenia, którym nadano nazwę Stowarzyszenie „Zielona Dolina”. W skład tego stowarzyszenia wchodzi: Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom z Niepełnosprawnością Ruchową

¹ Opracowano na podstawie materiałów archiwalnych znajdujących się w Zespole Placówek Edukacyjnych w Olsztynie

i Niepełnosprawnością Sprzężoną, Stowarzyszenie Pomocy Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju oraz Stowarzyszenie Wspomagania Rozwoju Dzieci. Stowarzyszenia te, zawarły umowę cywilno-prawną o wzajemnej współpracy na rzecz dzieci, do której włączyli się również nauczyciele i pracownicy Zespołu Placówek Przedszkolnych nr 1 w Olsztynie. W wyniku ich wspólnych działań uzyskali oni poparcie władz Miasta Olsztyna oraz skorzystali z programów celowych PFRON.

We wrześniu 2002 r. został utworzony na podstawie aktu założycielskiego – uchwały nr 5/2002 Stowarzyszenia Pomocy Osobom Autystycznym i Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju, Zespół Placówek Edukacyjnych w Olsztynie. Jest to pierwsza w Polsce publiczna placówka prowadzona przez rodziców i nauczycieli, zajmująca się dziećmi wymagającymi specjalnej troski. Do placówki przyjmowane są dzieci zdrowe, niepełnosprawne ruchowo oraz z zaburzeniami, takimi jak: mózgowo porażenie dziecięce, przepuklina oponowo-rdzeniowa, autyzm, zespół Downa, uszkodzenie słuchu, parcjalne deficyty rozwojowe, niepełnosprawności sprzężone.

Cele i zadania Zespołu Placówek Edukacyjnych w Olsztynie²

Zespół Placówek Edukacyjnych realizuje cele i zadania określone w ustawie o systemie oświaty oraz przepisach wydanych na jej podstawie, przy uwzględnieniu specyfiki podległych jednostek organizacyjnych będących placówkami specjalnymi, w szczególności:

- organizuje i koordynuje opiekę nad dziećmi i młodzieżą sprawowaną w jednostkach organizacyjnych;
- zapewnia warunki działania podległym jednostkom organizacyjnym, w tym bezpieczne i higieniczne warunki nauki, wychowania i opieki;
- Kształtuje właściwe postawy społeczne przez codzienne, bezpośrednie przebywanie ze sobą podopiecznych;
- przygotowuje podopiecznych do akceptacji własnej osoby i samorealizacji własnego „ja” poprzez rozwijanie zainteresowań i uzdolnień;
- zapewnia warunki do interdyscyplinarnych oddziaływań na dzieci i młodzież zgodnych z ich potrzebami i możliwościami;
- organizuje opiekę, edukację, rehabilitację i terapię dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej odpowiednio do ich potrzeb oraz możliwości psychofizycznych;
- wspomaga indywidualny rozwój podopiecznych;
- współdziała z rodziną wspomagając ją w wychowaniu i przygotowaniu ich dziecka do nauki w szkole podstawowej oraz w szkołach ponadpodstawowych;
- organizuje różnorodne sytuacje edukacyjnej, sprzyjające nawiązywaniu przez dzieci i młodzież wielorakich kontaktów społecznych;
- współpracuje z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i specjalistycznymi;
- organizuje zajęcia dodatkowe, rozwijające uzdolnienia dzieci i młodzieży, zgodnie z wolą rodziców, np. języki obce, zajęcia rytmiczne, zajęcia taneczne, gimnastyka korekcyjna.

²Opracowano na podstawie: Statut Zespołu Placówek Edukacyjnych w Olsztynie

Działania dydaktyczno-wychowawcze realizowane przez Zespół Placówek Edukacyjnych w Olsztynie³

Zespół Placówek Edukacyjnych w Olsztynie za główny cel swojej działalności dydaktyczno-wychowawczej, postawił sobie tworzenie optymalnych warunków dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością ruchową, sprzężoną, autyzmem, upośledzeniem umysłowym oraz dzieci i młodzieży zdrowych, do pełnego uczestnictwa w edukacji i zapewnienie im wysokiego poziomu oddziaływań rehabilitacyjnych. Placówka przyjęła m.in. aktualne założenia oraz tezy ogólne pedagogiki specjalnej w zakresie poznawania i rozumienia potrzeb osób niepełnosprawnych, które są wartościami ogólnymi zarówno w pracy z dzieckiem zdrowym, jak i niepełnosprawnym. W pracy dydaktyczno-wychowawczej placówka zmierza do zintegrowania całej społeczności Zespołu, z zachowaniem specyfiki każdej z placówek. Główny nacisk kładziony jest na wspieranie rozwoju emocjonalnego dzieci i młodzieży oraz rozwijanie u nich aktywnej postawy w zakresie samoobsługi, porozumiewania się i postaw społecznych (m.in. promowanie twórczej i asertywnej postawy dzieci i młodzieży). Zespół Placówek Edukacyjnych doskonali również organizację pracy dydaktyczno-wychowawczej, niejednokrotnie wykorzystując nowoczesne technologie informacyjnej oraz nieustannie poszukuje nowych efektywnych metod pracy oraz obserwacji dzieci i młodzieży. W pracy z dziećmi wdrażane i realizowane są indywidualne programy edukacyjne dostosowane do potrzeb oraz rozwoju dziecka. Osoby z niepełnosprawnością ruchową, jeżeli nie są kwalifikowane do grupy osób z niepełnosprawnością sprzężoną, często realizują program nauki szkolnej taki sam jak dzieci zdrowe. W przypadku zaś osób z niepełnosprawnością sprzężoną,⁴ tworzone są indywidualne programy edukacyjne w oparciu o „Podstawę programową kształcenia ogólnego uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym w sześcioletnich szkołach podstawowych i gimnazjach”.⁵ W zależności od rozwoju intelektualnego dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną, niekiedy realizowane są programy, takie same jak w przypadku dzieci zdrowych. Podczas edukacji dzieci posiadających niepełnosprawność, nauczyciel prowadzi zajęcia korzystając z pomocy asystenta, który wspomaga jego pracę z dziećmi z niepełnosprawnością sprzężoną. Wiedza oraz umiejętności uczniów niepełnosprawnych są poszerzane z wykorzystaniem treści zawartych w międzyprzedmiotowych ścieżkach edukacyjnych oraz ścieżkach terapeutycznych.

Budowanie więzi uczuciowych, takich jak: przyjaźń, szacunek, tolerancja oraz prawidłowego komunikowania się dzieci i młodzieży odbywa się głównie poprzez wspólne zabawy edukacyjne, w których dominują przeważnie metody aktywne. Zabawy te, najczęściej podejmowane są z inicjatywy dzieci.

Zespół Placówek Edukacyjnych (ZPE) mając na celu integrację dzieci zdrowych i o specjalnych potrzebach edukacyjnych, stwarza dla nich różnorakie sytu-

³ Działania dydaktyczno-wychowawcze realizowane są w następujących placówkach: Szkoła Podstawowa nr 4 Specjalna dla Dzieci z Autyzmem i Niepełnosprawnościami Sprzężonymi, Przedszkole Specjalne nr 11 dla Dzieci z Niepełnosprawnością Ruchową, Upośledzeniem Umysłowym, Niepełnosprawnościami Sprzężonym i Autyzmem, Przedszkole Publiczne nr 25 z Oddziałami Integracyjnymi. Placówki te wchodziły w skład Zespołu Placówek Edukacyjnych w Olsztynie. Materiał opracowano na podstawie: *Program pracy wychowawczej w Zespole Placówek Edukacyjnych w Olsztynie na lata 2005-2009*.

⁴ Dotyczy osób, które oprócz niepełnosprawności sprzężonej, mają również autyzm oraz upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym oraz znacznym.

⁵ Dz. U. Nr 5 z dn. 24.01.2001 r.

acje edukacyjne i wychowawcze, m.in. organizując wspólne wycieczki, imprezy okolicznościowe, wspólne programy artystyczne, zintegrowane programy edukacyjne oraz konkursy. Duży nacisk kładziony jest również na promowanie zdrowego stylu życia, m.in. poprzez nabywanie umiejętności dbania o swoje zdrowie, jak również podtrzymywanie umiejętności wcześniej nabytych. Podejmowane są także działania w zakresie edukacji regionalnej, krajowej i europejskiej – realizowane są m.in. programy „Mały Europejczyk” oraz „Mój region”. Wśród uczniów rozwija się również postawy patriotyczne i obywatelskie, kształtuje więzi z krajem ojczystym i regionalnym oraz wprowadza dziecko w rozszerzające się stopniowo kręgi życia społecznego, takie jak: rodzina, region, ojczyzna.

Wszystkie działania integracyjne podejmowane są nie tylko przez nauczycieli, ale również przez wszystkich pracowników placówek należących do ZPE oraz rodziców dzieci uczęszczających do nich. Integracja tych działań, polega m.in. na wspólnym organizowaniu programów artystycznych i okolicznościowych, polegających na kultywowaniu tradycji i uroczystości szkolnych (m.in. Mikołajki, Spotkania wigilijne, Bal karnawałowy, Festyn rodzinny z okazji dnia Mamy, Taty i Dziecka, kiermasze świąteczne). Natomiast współpraca ze środowiskiem lokalnym i placówkami specjalistycznymi odbywa się głównie poprzez uczestnictwo dzieci i młodzieży w różnego rodzaju konkursach i imprezach o zasięgu lokalnym i ogólnokrajowym, jak również poprzez współpracę międzynarodową Polska-Dania-Rosja.

Powyższe działania dydaktyczno-wychowawcze ujęte są w programach nauczania oraz przedstawiane przez nauczycieli w postaci harmonogramu działań na dany rok szkolny. Wychowawcy zespołów włączają do planowania miesięcznego zamierzenia wychowawcze wynikające z harmonogramów na dany rok szkolny oraz treści wynikających z indywidualnych potrzeb uczniów poszczególnych zespołów. Zadaniem nauczyciela/wychowawcy jest odkrywanie potencjału możliwości dzieci, tworzenie optymalnych warunków do kształtowania właściwych stosunków rówieśniczych, stwarzanie warunków sprzyjających rozwojowi dzieci oraz udzielaniu im wszechstronnej pomocy w celu zaspokojenia specjalnych potrzeb edukacyjnych.

System oceniania, klasyfikowania oraz promowania uczniów do następnej klasy⁶

Ocenianie uczniów stanowi ważny element procesu edukacyjnego. Jest ono swoistym zbieraniem informacji, wspieraniem rozwoju ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych i podnoszeniem jego motywacji do działania.

W ramach oceniania uczniów przewiduje się:

- ocenianie zewnętrzne (organizowane przez OKE);
- ocenianie wewnętrzne.

Ocenianie zewnętrzne organizowane jest przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną. Ma ono na celu diagnozowanie osiągnięć edukacyjnych uczniów, ocenę jakości oddziaływań edukacyjnych szkoły oraz zapewnienie porównywalności zaświadczeń, świadectw i dyplomów bez względu na miejsce ich wystawienia. Ocenianie to, przebiega według określonej koncepcji egzaminu, standardów wymagań egzaminacyjnych oraz zestawu zadań i arkuszy egzaminacyjnych. Wymagania w zakresie tego typu oceniania, są określane przez ministra właściwego ds. oświaty i wychowania.⁷

⁶ Opracowano na podstawie: *Wewnątrzszkolny system oceniania, klasyfikowania i promowania* – Szkoła Podstawowa Specjalna nr 4 dla Dzieci z Autyzmem i Niepełnosprawnościami Sprzężonymi.

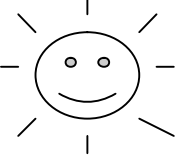

⁷ K. Koletyńska, H. Sitko: *Ocenianie zewnętrzne*. <http://www.zszwegorzewo.pl/egz> (24.04.2009)

Ocenianie wewnątrzszkolne osiągnięć edukacyjnych uczniów, polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów ucznia w opanowaniu przez niego wiadomości i umiejętności w stosunku do standardów edukacyjnych i wymagań wynikających z programów nauczania oraz indywidualnych programów edukacyjnych. Dokonuje się klasyfikowania śródrocznego oraz końcowego w poszczególnych klasach. I tak, np. w klasach I-III klasyfikowanie to, polega na podsumowaniu osiągnięć edukacyjnych ucznia z zajęć edukacyjnych określonych w szkolnym planie nauczania i ustaleniu oceny opisowej oraz drugiej oceny opisowej z zachowania. Taki system oceniania, ma na celu dostarczenie uczniowi informacji o jakości jego pracy nad zdobywaniem nowych umiejętności i wiedzy, skuteczności stosowania metod uczenia się oraz poziomu uzyskanych osiągnięć w stosunku do wymagań programowych.

W systemie oceniania uwzględniane są indywidualne możliwości uczniów. System oceniania jest otwarty, a jego kryteria są modyfikowane, aby dostosowywać wymagania do możliwości dzieci. Znamienna jest, zatem tu rola nauczyciela, który podczas bezpośredniego kontaktu z wychowankiem i systematycznej obserwacji może dokonać oceny pracy i postępów ucznia.

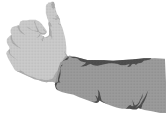
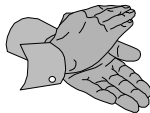

Ocenianie wewnątrzszkolne przeprowadzają nauczyciele prowadzący poszczególne zajęcia edukacyjne w zespołach. Ocenie podlegają umiejętności ucznia związane z realizacją treści programowych. Nauczyciel dokonuje okresowej analizy funkcjonalnej i analizy postępów ucznia. Bieżąca praca ucznia oceniana jest w zapisach słownych, cyfrowych i obrazkowych (znak + gest) – obrazuje to tabela nr 1 oraz nr 2.

Tabela nr 1. Kryteria bieżącej oceny ucznia w klasach I-III w formie komentarza słownego i symbolu graficznego

Znak graficzny	Zapis w dzienniku	Komentarz słowny
	W	Wspaniale Wykonałeś pracę bardzo dokładnie i starannie. Twoja praca może być wzorem dla innych.
	BD	Bardzo dobrze Wykonałeś pracę dokładnie i starannie. Tak dalej, powodzenia.
	P	Postaraj się W swojej pracy popełniłeś sporo błędów. Musisz się bardziej postarać.
	U	Uważaj Nie wykonałeś pracy, bo ... Możesz to zmienić. Staraj się mocno.

Zródło: *Wewnątrzszkolny system oceniania, klasyfikowania i promowania – Szkoła Podstawowa Specjalna nr 4 dla Dzieci z Autyzmem i Niepełnosprawnościami Sprzężonymi*

Tabela nr 2. Kryteria bieżącej oceny ucznia w klasach IV-VI w formie komentarza słownego, znaku i gestu oraz oceny cyfrowej

Ocena cyfrowa – zapis w dzienniku	Komentarz słowny	Znak + gest
6 celujący	Wspaniale Wykonałeś pracę bardzo dokładnie i starannie. Twoja praca może być wzorem dla innych	
5 bardzo dobry	Bardzo dobrze Wykonałeś pracę dokładnie i starannie.	
4 Dobry	Dobrze Pracę wykonałeś, ale nie wszystko Ci się udało. Zrobiłeś kilka błędów.	
3 dostateczny	Postaraj się W swojej pracy popełniłeś sporo błędów. Musisz się bardziej postarać.	
2 dopuszczający	Uważaj Nie wykonałeś pracy, bo Możesz to zmienić. Staraj się mocno.	
1 niedostateczny	Uważaj! Nie wykonałeś pracy, bo... Jak będzie tak dalej, to nic nie będziesz wiedział. Musisz się bardzo postarać.	

Zródło: *Wewnątrzszkolny system oceniania, klasyfikowania i promowania – Szkoła Podstawowa Specjalna nr 4 dla Dzieci z Autyzmem i Niepełnosprawnościami Sprzężonymi*

Na ocenę śródroczną i końcoworoczną składają się oceny cząstkowe, jednak w przypadku osób z niepełnosprawnością (np. ruchową oraz sprzężoną), w kryteriach ocen z poszczególnych przedmiotów zwraca się uwagę na:

- systematyczność, sumienność i wytrwałość w pracy na lekcjach, indywidualnych zajęciach dydaktycznych oraz specjalistycznych;
- aktywność na lekcjach – udział w lekcjach, zainteresowanie omawianą tematyką, samodyscyplina, przygotowanie do zajęć;
- wykorzystywanie wiedzy i umiejętności w praktyce podczas codziennych zajęć;
- poziom posiadanej i nabytej wiedzy w trakcie zajęć.

Oceny osiągnięć uczniów są jawne dla ucznia i jego rodziców (opiekunów prawnych). Informują ich o efektywności procesu uczenia się, wkładzie uczniów w pracę nad własnym rozwojem oraz o postępach uczniów w nauce. Nauczyciele informują rodziców o wymaganiach edukacyjnych wynikających z realizacji pro-

gramu nauczania. Ocenianie ma również pomóc uczniowi i jego rodzicom w planowaniu edukacji i motywowaniu do dalszej pracy. Ponadto, dostarcza rodzicom wiedzy na temat postępów i trudności dziecka, a jednocześnie umożliwia nauczycielom doskonalenie organizacji i metod pracy.

Oprócz oceny osiągnięć edukacyjnych uczniów, przy promowaniu ich do następnej klasy, bierze się również pod uwagę ocenę z zachowania. W przypadku uczniów klas I-III ocena z zachowania jest oceną opisową, która jest przygotowywana w oparciu o zasady obowiązujące w środowisku szkolnym, takie jak:

- przestrzeganie ustalonych zasad zachowania w szkole i w klasie;
- wypełnianie obowiązków dyżurnego;
- dbałość o estetykę zeszytów, książek i przyborów szkolnych;
- wykonywanie pracy domowej;
- zachowanie ładu i porządku w miejscu zajęć;
- współdziałanie w grupie, wykazywanie chęci pomocy innym kolegom;
- opanowywanie swoich emocji, takich jak: gniew, niezadowolenie, złość, agresja, płacz, zazdrość, niecierpliwość;
- uważne słuchanie i wykonywanie poleceń nauczyciela;
- używanie form grzecznościowych;
- dotrzymywanie obietnic i zobowiązań;
- dbanie o higienę osobistą i wygląd zewnętrzny.

Pomimo braku predyspozycji psychofizycznych uczniowie starają się sprostać wspólnie ustalonym wymaganiom.

Uczniowie w klasach I-III za swoje zachowanie w ciągu roku mogą otrzymywać również symboliczne znaki:

Bardzo dobrze

Musisz pracować nad sobą

Natomiast w klasach IV-VI, stosuje się zarówno skalę ocen z zachowania, jak i znak graficzny – ilustruje to tabela nr 3.

Tabela nr 3. Formy oceniania zachowania uczniów w klasach IV-VI

Skala ocen z zachowania	Znak graficzny
Wzorowe	
Bardzo dobre	
Dobre	

Skala ocen z zachowania	Znak graficzny
Poprawne	
Nieodpowiednie	
Naganne	

Źródło: *Wewnątrzszkolny system oceniania, klasyfikowania i promowania – Szkoła Podstawowa Specjalna nr 4 dla Dzieci z Autyzmem i Niepełnosprawnościami Sprzężonymi*

Ocena z zachowania ustalana jest przez wychowawcę i jest oceną ostateczną. Zatem o promowaniu ucznia do następnej klasy decyduje śródroczna i końcoworoczna ocena osiągnięć edukacyjnych oraz ocena z zachowania. Podstawowym dokumentem rejestrującym osiągnięcia ucznia jest dziennik klasy. Nauczyciel może również prowadzić zeszyt do bieżącego gromadzenia informacji o uczniu i jego postępach. Zeszyt ten, jednak nie zwalnia nauczyciela do wpisów w dzienniku na koniec każdego miesiąca w klasach I-III, a na bieżąco w klasach IV-VI. Cała dokumentacja o osiągnięciach i postępach ucznia gromadzona jest w teczkach: prac uczniów, indywidualne teuczki dzieci, indywidualna karta postępów ucznia.

Podsumowanie

Reasumując powyższe, należy wskazać, iż powstanie Stowarzyszenia „Zielona Dolina”, było niezbędne a wręcz konieczne na terenie Olsztyna. Jak wynika z przedstawionych treści, Stowarzyszenie to przy pomocy nauczycieli powołało do życia Zespół Placówek Edukacyjnych – pierwszą w Polsce publiczną placówkę prowadzoną przez rodziców i nauczycieli, zajmującą się dziećmi wymagającymi specjalnej troski. Dzieci niepełnosprawne (głównie ruchowo oraz z niepełnosprawnością sprzężoną) w placówce tej mogą liczyć nie tylko na integrację z dziećmi zdrowymi, ale przede wszystkim na edukację, rehabilitację oraz terapię. Proces edukacji dzieci niepełnosprawnych jest dostosowany do ich potrzeb oraz przebiega zgodnie z ich poziomem rozwoju psychofizycznego. Tworzy się dla nich indywidualne programy edukacyjne, a w systemie oceniania bierze się pod uwagę indywidualne możliwości uczniów. Poprzez stwarzanie dzieciom różnorodnych warunków dydaktyczno-wychowawczych, przygotowuje się je do normalnego funkcjonowania w życiu.